

Ομιλία – Ανεξαρτησία Δικαιοσύνης

3.10.2019

Η σημερινή ημέρα τιμής της μνήμης του Αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου, κατ' έθος πλαισιώνεται από πανηγυρικούς λόγους για τη Δικαιοσύνη και την αναντίρρητη αξία της για τον άνθρωπο και τη Δημοκρατία.

Φρονώ, όμως, ότι υπό τις παρούσες συνθήκες οξείας απειλής για την ανεξαρτησία της προσήκει **λόγος αφύπνισης** και όχι πανηγυρισμού.

Πριν ένα χρόνο, στην ίδια εκδήλωση, έθεσα έναν διττό συλλογικό προβληματισμό: αφ' ενός την ανάγκη «αποπολιτικοποίησης» των σχέσεων της δικαστικής εξουσίας με τις άλλες δύο εξουσίες και αφ' ετέρου την ανάγκη πλήρους απεξάρτησης από πάσης φύσεως «εστίες εξουσίας» (κατά την διατύπωση του Bettermann), και κατέληγα ότι για να γίνει αυτό οι δικαστικοί λειτουργοί, έχουν χρέος να διαφυλάξουν πρώτοι οι ίδιοι το **αυτεξούσιον** της δικαστικής λειτουργίας.

«Σοφοί δε προσιόντων» έλεγε ο μεγάλος Αλεξανδρινός. Δυστυχώς, οι τελευταίες προειδοποιητικές επισημάνσεις δεν ήταν αποτέλεσμα σοφίας, αλλά βιωματικής εμπειρίας και ειλικρινούς έγνοιας για το μέλλον της δικαιοσύνης και του τόπου. Έκτοτε, η αδήριτη ανάγκη περιφρούρησης της **ανεξάρτητης Δικαιοσύνης** επιβεβαιώνεται καθημερινά με ολοένα μεγαλύτερη ένταση. Και όταν αναφέρομαι στην ανεξαρτησία της δικαιοσύνης δεν αναφέρομαι τόσο στη **de iure ανεξαρτησία**, που προστατεύεται επαρκώς από το Σύνταγμα, τόσο υπό προσωπική, όσο και υπό λειτουργική έποψη. Αναφέρομαι κυρίως στην **de facto ανεξαρτησία** που παραμένει διαρκές ζητούμενο.

Ο προβληματισμός δεν είναι σημερινός. Ο **Σωκράτης** στην απολογία του υπομνησκει με εντυπωσιακή ακριβολογία: *Δεν βρίσκεται για τον σκοπό αυτό σε αυτή τη θέση ο δικαστής, για να απονέμει τη δικαιοσύνη κάνοντας χάρες, αλλά για να κρίνει. Και έχει ορκιστεί να μην κάνει χάρες σε όποιον του αρέσει, αλλά να δικάζει σύμφωνα με τους νόμους.*

Πράγματι, η Δικαιοσύνη πέρα από τυφλή, πρέπει να είναι και «κουφή», για να μην ακούει τις όποιες Σειρήνες, αλλά αποκλειστικά και μόνον τη φωνή της συνείδησής της. Επειδή είναι γνωστό ότι **«το τανγκό θέλει δύο»** οφείλουμε να αποκλείσουμε τα κελεύσματά τους. Αν δεν υπάρχουν Εφιάλτες, οι κερκόπορτες δεν ανοίγουν.

Δυστυχώς, οι εχθροί δεν βρίσκονται μόνο εκτός των τειχών. Υπάρχουν και «δούρειοι ίπποι», από τους οποίους έχουμε χρέος να προστατεύσουμε τη Δικαιοσύνη.

Υψιστο δε, χρέος των συλλειτουργών της Δικαιοσύνης είναι να διαφυλάξουμε το κύρος της στα μάτια των πολιτών. Όταν οι λειτουργοί της αλληλοκατηγορούνται για διασυνδέσεις με την πολιτική εξουσία, αυτοαναιρούνται ανάλογα με την εκάστοτε πολιτική συγκυρία και αντιφάσκουν, ασχέτως πού βρίσκεται η αλήθεια, ένα είναι βέβαιο: ότι η δικαιοσύνη αυτοϋπονομεύεται, το κύρος της τιτρώσκεται και η ίδια τραυματίζεται βαριά στα μάτια των πολιτών, που προσβλέπουν σ' αυτή για την αναγνώριση των δικαίων τους.

Το ολίσθημα όσων με τις πράξεις ή τις παραλείψεις του υπονομεύουν τη δικαιοσύνη είναι μείζον διότι η Δικαιοσύνη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την **ελευθερία** των πολιτών. Με τα λόγια του αιμνήστου Προέδρου του ΔΣΑ **Ευάγγελου Γιαννόπουλου** (που θυμίζω ότι προτιμούσε να τον προσφωνούν ισοβίως «Πρόεδρο» και όχι «Υπουργό») *«Δεν μπορεί να υπάρξει ελευθερία, εάν η δικαστική λειτουργία δεν είναι χωρισμένη από την νομοθετική και την εκτελεστική, γιατί μια εκτελεστική λειτουργία παντοδύναμη καθίσταται καταθλιπτική σε βάρος των πολιτών»*. Η διαρθρωμένη κατά τις επιταγές του Συντάγματος δικαιοδοτική λειτουργία, είναι η θεμελιώδης θεσμική εγγύηση δια της οποίας το δίκαιο μεθίσταται σε *«τεχνική της πολιτικής ελευθερίας»* κατά την προσφυά έκφραση του **Αριστόβουλου Μάνεση**.

Η κομβική σημασία της ανεξάρτητης δικαιοσύνης καθίσταται ακόμη σπουδαιότερη σήμερα, καθώς η παραδοσιακή τριμερής διάκριση των εξουσιών έχει πλέον υποχωρήσει υπό το βάρος του κρατούντος συστήματος της **«νομοθετούσας κυβέρνησης»**. Οι εξουσίες είναι πια εν τοις πράγμασιν δύο, και μόνον η ανεξάρτητη

Δικαιοσύνη λειτουργεί ως αποτελεσματικό θεσμικό ανάχωμα απέναντι στις πιθανές εκτροπές της εκτελεστικής εξουσίας από την συνταγματική νομιμότητα.

Για την εμπέδωση πραγματικής δικαστικής ανεξαρτησίας απαιτούνται οπωσδήποτε **θεσμικές ασφαλιστικές δικλείδες. Θα επιμένουμε να τις επισημαίνουμε ακόμα και αν γινόμαστε κουραστικοί. Επαναλαμβάνω τα πλέον επίκαιρα ζητούμενα:**

- **Απεξάρτηση της επιλογής των Προέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων από την Κυβέρνηση.** Η συζήτηση είναι νομίζω ώριμη και πρέπει πλέον ο αναθεωρητικός νομοθέτης να αναλάβει τις ευθύνες του.
- **Προαγωγές των δικαστικών λειτουργών κατ' αξίαν, ώστε να επιλέγονται οι άριστοι και όχι οι αρεστοί.** Είναι οξύμωρο να υπάρχει πλειάδα δικαστικών αποφάσεων για την εφαρμογή της αρχής της αξιοκρατίας, ήτοι της ανεξίτητης των δημοσίων λειτουργών αλλά και των ιδιωτικών υπαλλήλων στις προαγωγικές τους κρίσεις, κατά τον λόγο της προσωπικής τους αξίας, και την ίδια στιγμή το νομολογιακό αυτό κεκτημένο να παροράται προκλητικά εντός των κόλπων της Δικαιοσύνης. Η αρχή της αξιοκρατίας δεν πρέπει να εφαρμόζεται μόνο εξωστρεφώς, αλλά και ενδοστρεφώς.
- **Ριζική αναθεώρηση του τρόπου διεξαγωγής της επιθεώρησης,** ώστε με συγκεκριμένα και μετρήσιμα μεγέθη να αξιολογείται η ορθότητα της δικανικής κρίσης, η ουσιαστική γνώση, η καλλιέργεια και το ήθος του δικαστικού λειτουργού, μέσω των οποίων και μόνο διασφαλίζεται εν τέλει η πραγματική ανεξαρτησία της γνώμης του. Η επιθεώρηση, όπως κάθε είδους αξιολόγηση, εκφυλίζεται όταν όλοι οι λειτουργοί χαρακτηρίζονται συλλήβδην «άριστοι», και ο έλεγχος στηρίζεται σε μικρό αριθμό αποφάσεων που οι ίδιοι επιλέγουν.

Παρά την αδιαμφισβήτητη σπουδαιότητα των θεσμικών μέτρων περιφρούρησης της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης, **λυδία λίθος** για την ορθή κατά το Σύνταγμα απονομή της, παραμένει **η απονομή της στο όνομα του ελληνικού λαού και μόνον.** Η Δικαιοσύνη δεν υπάρχει χάριν των συλλειτουργών της και δεν απονέμεται στο όνομα αυτών. **Υπέικει πάντοτε, κατ' εφαρμογήν της δημοκρατικής αρχής, στον ελληνικό λαό.**

Κατά την εύστοχη αναφορά του προκατόχου μου στον ΔΣΑ, **Αντώνη Ρουπακιώτη**, η αξιοπιστία της δικαστικής εξουσίας συνδέεται αδιάσπαστα με την ανάγκη τήρησης της δημοκρατικής αρχής στην οργάνωση της δίκης, με την υπαγωγή της στο ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο και με σταθερή αναφορά στο Σύνταγμα, στις υπερνομοθετικού χαρακτήρα διεθνείς συμβάσεις και το νόμο.

Αντιστοίχως, η **συνείδηση του δικαστή** ως παράγων συνδιαμόρφωσης της δικαιοδοτικής κρίσης, δεν μπορεί να καταλήγει στο ανέλεγκτο της δικανικής κρίσης, αλλά αντίθετα πρέπει να νοηθεί ως το ελεύθερο φρόνημα, η κοινωνική υπευθυνότητα και η επιμέλεια του δικαστή. Να αντιμετωπίζεται, δηλαδή, με όρους προσεγγίσιμους ως προς την υπόστασή τους και ελέγξιμους ως προς την εφαρμογή τους. Έτσι, οι δικαστικές αποφάσεις θα παράγουν αξιοπιστία, αλλά και θα δημιουργούν τα αναγκαία περιθώρια άσκησης δικονομικού, αλλά και κοινωνικού ελέγχου, εφόσον -κατά την εύστοχη διατύπωση του **Βασίλη Μποτόπουλου**- **«κοινωνικός είναι κατ' εξοχήν ο ρόλος του δικαστή»**.

Οι διαπιστώσεις αυτές δεν στερούνται πρακτικού υποβάθρου. **Δικαιοσύνη για τους πολλούς, και όχι για τους λίγους**, σημαίνει ότι ο δικαστής έχει χρέος να απομακρυνθεί από φορμαλιστικά σχήματα και εννοιοκρατικές και δικονομικού τύπου αγκυλώσεις (που ενίοτε καλλιεργούνται στο πλαίσιο μιας σειράς διαδικασίας εκπαίδευσης και κατάρτισης των νέων δικαστών) και να προσανατολιστεί σταθερά στο δικαιοκρατικό και ανθρωποκεντρικό κερτημένο του νομικού μας πολιτισμού.

Ασκώντας, ως συλλειτουργός και εγώ της Θέμιδος, καλόπιστη κριτική -πάντοτε με βάση τα κριτήρια που προανέφερα- αισθάνομαι την ανάγκη να διαπιστώσω ότι σε πλείονες, εθνικά και κοινωνικά κρίσιμες δικαστικές αποφάσεις στα χρόνια της κρίσης -**όταν το δίκαιο της ανάγκης υπερίσχυσε του κοινωνικού κράτους και του κράτους δικαίου**-, παρεισέφρησαν στην δικαιοδοτική κρίση αλλότρια κριτήρια και δεν υπηρετήθηκε η Δικαιοσύνη όπως θα αναμέναμε. Επειδή δεν έχω μάθει να μασάω τα λόγια μου θεωρώ ότι τέτοιες αποφάσεις, οι οποίες προέκριναν ως μη έδδει το ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου έναντι της προστασίας των θεμελιωδών

δικαιωμάτων, ταυτίζοντάς το ανεπίτρεπτα με το δημόσιο συμφέρον, ήταν ενδεικτικώς η ΣτΕ Ολ. 668/2012, για το 1ο Μνημόνιο, η ΣτΕ Ολ. 1972/2012 & 3345/2013 για τη συνταγματικότητα του ΕΕΤΗΔΕ, η ΣτΕ 2527/2013 για τη συνταγματικότητα της επιβολής οριζόντιου τέλους επιτηδεύματος και ασφαλώς οι πρόσφατες υπ' αριθ. 1307-1316/2019 της Ολομέλειας του ΣτΕ για τα δώρα και τα επιδόματα στον δημόσιο τομέα.

Επειδή θέλω πάντοτε να είμαι αντικειμενικός στην κριτική μου δεν λησμονώ ασφαλώς τις δικαστικές αποφάσεις που κινούνται αντίρροπα: τη ΣτΕ Ολ. 2287/2015 που έκρινε ότι οι μειώσεις μισθών και συντάξεων για τα ειδικά μισθολόγια, στο πλαίσιο του 2^{ου} Μνημονίου (ν. 4093/2012) είναι αντισυνταγματικές, τη ΣτΕ Ολ. 2307/2014 που έκρινε αντισυνταγματική την κατάργηση της δυνατότητας μονομερούς προσφυγής στη διαιτησία, τη ΣτΕ Ολ. 9/2013 που έκρινε ότι η απαίτηση εγγυητικής επιστολής τραπεζής για την αναγκαστική εκτέλεση κατά του δημοσίου αντίκειται στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας, και τη ΣτΕ Ολ. 1906/2014 που έκρινε ότι η μεταβίβαση της ΕΥΔΑΠ στο ΤΑΙΠΕΔ είναι αντισυνταγματική.

Αφήνω τελευταία την υπαρκτού χαρακτήρα για το δικηγορικό σώμα απόφαση για την **αντισυνταγματικότητα ασφαλιστικής αντιμεταρρύθμισης Κατρούγκαλου** (ν. 4387/2016), η οποία παρά την παρέλευση μακρού χρόνου από τη διάσκεψη παραμένει εισέτι αδημοσίευτη, αφήνοντας το περιθώριο στην εκάστοτε κυβερνητική πλειοψηφία να ενεργήσει βάσει των -ασφαλώς αθέμιτων- διαρροών. Δεν καταλογίζω καμία πρόθεση, αλλά είναι αυτονόητη ανάγκη, ιδίως σε αποφάσεις μείζονος σπουδαιότητας, να εξασφαλίζεται όχι μόνον η ταχεία εκδίκαση, αλλά και η **ταχεία δημοσίευση της απόφασης**, ώστε να αποτρέπεται η διαιώνιση της νομικής ανασφάλειας.

Η δικαστική αυτή αμφιθυμία, όπως προκύπτει ανάγλυφα από το νομολογιακό εκκρεμές που μόλις περιέγραψα αδρά, αναδεικνύει, εν ταυτώ, τη **σημασία του Δικηγορικού λειτουργήματός** που σταθερά βρίσκεται στην πρώτη γραμμή του αγώνα για την εμπραγμάτωση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα διακηρύσσονται μεν στο Σύνταγμα, παραμένουν όμως γράμμα κενό αν

δεν σηκώνει ο δικηγόρος το βάρος -και πολλές φορές το κόστος- της άσκησης τους για λογαριασμό του θιγόμενου. Η δικηγορική πρωτοβουλία είναι εκείνη που επιτρέπει την δικαστική κατάγνωση της παραβίασης, και πολλές φορές την μεταστροφή της δυσμενούς νομολογίας, υπό το φως νέων σκέψεων και προβληματισμών που θέτει στην δικαστική βάσανο. Εις επίρρωσιν αυτών δεν θα επικαλεστώ τα λόγια συναδέλφου δικηγόρου, αλλά ενός εκ των διαπρεπέστερων λειτουργών της Θέμιδος, του **Ευάγγελου Κρουσταλλάκη**, ο οποίος με χαρακτηριστική ενάργεια εξηγεί ότι -δικαστές και δικηγόροι- *«είμαστε αναγκαίοι συμμετοχοί στην ικανοποίηση του αιτήματος ορθής απονομής δικαιοσύνης και αναγκαίοι ομόδικοι στην αξίωση για δίκαιες δίκες»*.

Για να γίνει όμως αυτό είναι αναγκαία η εμπέδωση **σχέσεων αμοιβαίου σεβασμού** μεταξύ δικαστών και δικηγόρων όπως επιτάσσει ο νόμος (άρθρο 2 ΚωδΔικ) και η δικαστική και δικηγορική δεοντολογία. Οφείλουμε να απομονώσουμε και να καταδικάσουμε τις καταχρηστικές συμπεριφορές από όπου και αν προέρχονται. Για το λόγο αυτό προτείναμε την θέσπιση **Κώδικα Δεοντολογίας που θα διέπει τις σχέσεις δικαστών και δικηγόρων**. Δυστυχώς, στο κάλεσμα αυτό δεν έχουμε βρει την αναμενόμενη ανταπόκριση από την πλευρά των δικαστικών ενώσεων, που έχουν περιοριστεί σε λεκτική μόνο επιδοκιμασία του εγχειρήματος. **Αναμένουμε ακόμα -μετά από δύο χρόνια- την ανάληψη κοινής δράσης**. Διότι πιστεύουμε στην άθροιση δυνάμεων και όχι στις διαιρέσεις. Άλλωστε, οι επιδιώξεις μας για την ορθή και ταχεία απονομή της δικαιοσύνης είναι ομόρροπες και συνεπώς παρόμοιες δράσεις μόνον όφελος μπορεί να έχουν για τη Δικαιοσύνη.

Το συμπέρασμα είναι, νομίζω, ευκρινές. Το αγαθό της Δικαιοσύνης υπηρετείται πρωτίστως μέσα από τον αμοιβαίο σεβασμό, την εποικοδομητική συνέργεια, και την έμπρακτη προσήλωση του δικηγορικού και δικαστικού σώματος στο ιδανικό που ταχθήκαμε να υπηρετούμε.

Μη λησμονώντας την αφορμή της σημερινής τελετής, αξίζει να έχουμε κατά νου την οικουμενική, πανανθρώπινη διάσταση του αγαθού της Δικαιοσύνης, όπως αποτυπώνεται ήδη στην Παλαιά Διαθήκη: *«Δικαιοσύνην μάθετε οι ενοικούντες επί της γης»*, αλλά και το σαφές μήνυμα του Ιησού, στην επί του όρους ομιλία Του:

«Μακάριοι οι διψώντες και οι πεινώντες την δικαιοσύνην, ότι αυτοί χορτασθήσονται».